

ЗБІРКА РОБІТ ПЕРЕМОЖЦІВ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО КОНКУРСУ ЕСЕ ІМЕНІ СЕРГІЯ КЕМСЬКОГО ДО ДНЯ ГІДНОСТІ ТА СВОБОДИ ЗА 2022 РІК

«Життя і смерть – мабуть,
ми найгостріше сьогодні
відчуваємо, що це таке.
To be or not to be – це для нас
слова-рани. Я вірю, що із цього
пекельного досвіду народиться
щось потужне, нова етика,
потужний український голос
про добро і зло»

Володимир Єрмоленко

Київ
Національний центр
«Мала академія наук України»
2023

М.А.Н.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР «МАЛА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ»

**Збірка робіт переможців
Всеукраїнського конкурсу есе
імені Сергія Кемського
до Дня Гідності та Свободи
за 2022 рік**

Київ
Національний центр
«Мала академія наук України»
2023

Редакційна колегія:

*Н. Легка, М. Назаренко, Л. Терехова, О. Хімченко,
Н. Чепурко, А. Чумак, Т. Пещеріна*

3-41 **Збірка** робіт переможців Всеукраїнського конкурсу есе імені Сергія Кемського до Дня Гідності та Свободи за 2022 рік ; [відп. за вип. О. В. Лісовий]. — Київ : Національний центр «Мала академія наук України», 2023. — 22 с.

Видання містить роботи переможців Всеукраїнського конкурсу есе імені Сергія Кемського до Дня Гідності та Свободи за 2022 рік. Конкурс проводиться щорічно для вшанування пам'яті журналіста, політолога, Героя Небесної Сотні Сергія Кемського, а також з метою формування й розвитку умінь і навичок літературної діяльності учнів, підтримки талановитої молоді та творчої праці педагогів.

УДК 82-4

ЗМІСТ

<i>Марія Назаренко, Анна Чумак. Передмова</i>	4
Асташенкова Катерина	6
Білокінь Поліна	11
Воронов Олександр	14
Тамахіна Катерина	18

ПЕРЕДМОВА

Цього року конкурс вперше вирішили присвятити не розміркованню над минулим, а прогнозуванню майбутнього. Бути в теперішньому і говорити про теперішнє сьогодні складно. Водночас можливість зазирнути наперед дає надію, адже ми знаємо: як би важко не було, війни завершуються. Особливим вибором стала справа етики, адже необхідність фізичного виживання оприявнила неважливість і подекуди надмірність матеріальних речей. На перший план вийшли взаємини між людьми й ті принципи, за якими вони будуються вже або можуть бути побудовані в подальшому. Тема «життя і смерть» загалом є доволі специфічною для обдумування та рефлексії, а для молодого покоління й поготів. Тож перемогою стала спроба на основі реального досвіду «прожиття» суспільством загалом і молоддю зокрема озвучити своє бачення майбутнього співіснування на основі переосмислення моральних категорій добра і зла.

Кількість поданих на конкурс робіт склала 266 есе. Переможцями/ницями було обрано 20 учасників/ць. Попри попередження про дискваліфікацію та проведені вебінари на тему дотримання принципів доброчесності під час написання конкурсних робіт, проблема плагіату все ще залишається актуальною для чималої кількості конкурсантів/ок.

Варто наголосити, що, незважаючи на всю актуальність теми/слів українського філософа Володимира Єрмоленка, який, до слова, живе точно так, як і пропонує у своїх есеях, писати на цю тему конкурсантам/кам було важко. Єдиний травматичний досвід стер усі відмінності у почуттях, залишивши одну провідну емоцію — страх. А він не найкращий помічник у написанні аналітичних есеїв. Хоча можна було відчутися і єднання з авторами текстів, адже виявилось, що у всіх нас, які здавалися такими різними до лютого 2022 року, є так багато спільного, зокрема єдина на всіх ненависть.

Зважаючи на це, ми вирішили цього року не виокремлювати нікого за допомогою номінацій. Розмаїття представлених текстів виявилось єдиною грудкою болю та бажанням проговорити останні події. Проте серед цього емоційного висловлення нам удалося знайти кілька вдалих спроб рефлексії, абстрагованих настільки, наскільки це можливо

в нинішній ситуації. Отож ми вітаємо всіх причетних з перемогою над собою і бажаємо приємного прочитання всім зацікавленим.

Водночас ми вдячні всім тим конкурсантам/кам, які взяли на себе сміливість спробувати подати своє бачення соціально-етичних трансформацій у контексті дилеми «to be or not to be», що постала у зв'язку з повномасштабною війною росії проти України. Чекаємо на всіх охочих долучитися до креативного мислетворення вже наступного року!

Марія Назаренко,
голова експертної комісії конкурсу,
кандидатка філософських наук;

Анна Чумак,
пані член експертної комісії конкурсу,
кандидатка філософських наук

Асташенкова Катерина,
учениця 10 класу
Криворізького ліцею № 35 «Імпульс»
Криворізької міської ради
Дніпропетровської області

ЦІННІСТЬ НОВОГО СВІТУ ТА УКРАЇНИ

Людина має право боятися. Приміром, ходити вночі безлюдними вулицями або переходити жваву автомагістраль. Однак це миттєвий страх, адже він впливає з якихось дрібних ситуацій, що швидко проходять повз, забуваються. А що, коли жити в напрузі постійно? А що, як не мати уявлення про те, чи зробиш наступний подих?

Гостра межа тепер розділяє реальність і потойбіччя. Ніби кожному подію свого життя проживаєш востаннє: востаннє чистиш зуби, востаннє їси смачний обід, востаннє цілуєш маму... Стоп!

Усі ми раптом перестаємо бути беземоційними роботами, а навпаки, починаємо давати собі волю. Завдяки інтернету кожен із нас може відкрито висловити свої почуття іншим. І це надзвичайно важливо для існування власної гідності, тому що формує в особистості вміння швидко визначати перешкоди. Людина ніби починає задумуватися про те, як було раніше, а що стало сьогодні; чим вона жила тоді, а як тепер; що їй заважає зараз повернутися в той стан; чому життя стоїть на паузі. Часто чуєш навколо: «Зроби собі якусь невеличку приємність, і буде тобі щастя». А чи може прогулянка в парку або морозиво зробити тебе дійсно щасливим? Звісно, ні. Можливо, варто просто відпочити десь біля моря за кордоном? Але ж розслабитися точно не дозволить почуття провини: «На мою Країну летять ракети, а я не бачу цього», «Там гучно стріляють, а я не чую цього», «Вони відчують постійний страх, а я — ні», «Я маю змогу викинути абсолютно всі думки з голови, а мій народ ні на мить не забуває про ті жахи, бо мусить постійно їх бачити й витримувати», «Чому вони вмирають, а я живу?!». І нині це величезна проблема всіх свідомих громадян України. Безперервний страх, що це твій останній день, безнастанний сильний біль за понівечену долю, розбещену душу, втрачений час.

Проте є щось, закладене в генетичному коді справжніх українців. І мовиться не про народну думку, а про етнічну ДНК! Воля, Боротьба, Любов — ось те, що є душевною основою не просто сучасного громадянина або громадянки України, а її цілої нації з предковичною історією. Ми завжди обирали між життям і смертю перше.

Я маю сміливість так казати, адже знаю про довгий шлях українців до омріяної Свободи. Тринадцяте століття — розпад Русі-України — здавалося б, кінець усій державності й народу землі, але так не сталося. І навіть після зникнення Галицько-Волинського королівства з мапи світу не вимерли русини. Вони зібрали свої сили та під героїчним керівництвом Богдана Хмельницького створили першу після Русі самостійну державу. На жаль, і вона не витримала тиску сусідів. Та навіть багаторічні зросійщення, полонізація, мадяризація, румунізація та онімечення не зробили того, чого тривалий час хотіли наші вороги — смерті українців. Революція початку двадцятого століття й подальша відчайдушна підпільна боротьба цього народу вже свідчили, що його неможливо знищити. Здобуття Незалежності, події 2004-го та 2014 років виростили справжню Націю. Проте лише у 2022 році голос Українця почули... Раніше хотіли, щоб цей народ просто зник, а тепер саме він творить нову мораль цілого світу. У чому ж вона полягає?

По-перше, сьогоднішня визнає правду найбільшою силою. Можна довго говорити про те, як до 24 лютого планували розділити, фактично розірвати, Україну на декілька частин. І я засуджую в цьому не лише політиків Сходу, а й Заходу. Вони, ведучи перемовини з президентом-терористом ще до повномасштабної війни на території нашої Держави, знали про його наміри, вірили йому і сподівалися на швидке й спокійне врегулювання ситуації шляхом приборкання будь-якого супротиву з боку нащадків русинів. І тільки тоді, коли стало очевидним, що українці ніколи нікому не віддадуть власної землі, можновладці почали підтримувати правду. Насправді це був прояв надзвичайно жорсткої лицемірності з боку планети до України. І скільки ж людей загинуло та продовжує вмирати за справедливість, яку вони просто-таки відмовлялися бачити! Проте нам удалося донести до світу своє бачення, яке виявилось істиною. На сьогодні немає жодного сенсу заплющувати очі на правду — тепер такі дії не залишаться безкарними. Нині не можна просто бути остеронь, потрібно чітко визначитися: правда або брехня, світла чи темна

сторона. І тепер не корисливість політиків визначає поступ народів, а саме правда й щирість. Той, хто несе істину, завжди буде потужнішим за будь-кого нечесного.

Другий закон моралі, запровадженої Україною, полягає у тому, що дипломатія стала іншою. Міждержавні відносини перейшли на дійсно новий рівень комунікації. Поступово втрачає значення площа країн. І я запевняю, тепер кожна держава може провадити впливову політику, бути потужною, мати визначну роль для всієї планети. Звичайно, щоб змінити усталену всесвітню концепцію, потрібна титанічна праця. І вона насправду має місце. Такий відданий шлях пройшли українці, щоб їхню думку почали враховувати. Не можна не згадати про народного провідника в цій справі — Президента Володимира Зеленського. Кожний виступ цієї Людини дуже впливає на найбільш владних політиків. І нині, як на мене, немає чітко визначеної дипломатичної мови — уже соромно казати: «Це не по-дипломатичному». Наш Президент дав чітко зрозуміти всьому світові, що соціальність має впливати на політику, а не навпаки. Отож саме дипломатія мусить розв'язувати різноманітні проблеми суспільства, а не соціум підкорятися її правилам.

Третій догмат «нового» світу — влада є народом. Інакше кажучи, якщо раніше всі вважали вище керівництво держави чимось особливим і недоторканим, то тепер усе більшої популярності набуває думка про те, що не варто його відділяти від самого населення, тому що саме народ обирає владу в більшості країн планети, і той, хто обіймає посаду лідера, є представником цієї спільноти людей — він виражає міркування всього народу й робить те, чого жадають громадяни держави. Так зараз українці намагаються зламати мислення людей Заходу про те, що в цій жахливій війні винуватий лише путін. В усіх злочинах, скоєних проти свободи українського народу, задіяні всі громадяни російської федерації, бо, хай там що, вони сплачують податки до скарбниці країни-спонсора тероризму, що веде політику геноциду. Крім того, росіяни обрали президентом своєї держави тирана і своєю бездіяльністю саме вони дають йому змогу залишатися там, правити собою, представляти себе на міжнародному рівні, що свідчить про пряму ненависть цілого російського народу до існування суверенної України. Отже, можна сміливо ставити знак рівності між словосполученнями «громадяни певної держави» і «керівництво цієї країни». Тут хочу подати як приклад влучний вислів із книжки

Джорджа Орвелла «1984»: «Доки вони не стануть свідомими, доти не повстануть; доки вони не повстануть, доти не стануть свідомими». Гадаю, ці слова точно відображають ситуацію в росії: піти проти влади для них неможливо, тому що вони не розуміють усієї жорстокості політики верхівки, причому й усвідомити це не здатні, бо не мають змоги вийти з-під її владних рук через свої переконання, та саме вони задають напрямок руху її дій. Це, я вважаю, замкнуте коло. Розірвати ж його можна лише за допомогою зовнішньої сили, якою і стане Україна: «логіка» російської федерації колись обов'язково розіб'ється об правду, вона просто не витримає її потужності. Про це, зокрема, уже йшлося в першій зазначеній мною складовій нової етики.

І четверте — це становлення інакшого розуміння добра і зла. Провідні країни тепер не просто розрізняють їх і роблять усе для того, аби не потрапити самим до пастки останнього, а й готові навіть боротися за панування справедливості на всій планеті. Найвпливовіші люди світу починають усвідомлювати важливість підтримки добробуту не тільки свого, а й інших, бо ж є ті, хто захищають від лиха і їх. Економічно розвинуті західні держави нині роблять усе для утвердження правди, такої дорогоцінної для кожного жителя Землі.

Чи розробили українці у 2022 році якусь нову концепцію? На мою думку, ні. Майже все це було закладено в нашій Конституції ще в 1996 році. Ба навіть уже її Преамбула наголошує на тому, що Основний Закон України затверджено Верховною Радою, «дбаючи про забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її життя», «прагнучи розвивати і зміцнювати демократичну, соціальну, правову державу». Уже цього достатньо для розуміння сутності нашої Нації. Проте лише тепер вона настільки міцно об'єдналася, відкинувши всі внутрішні чвари, і настільки гучно проголосила свої цінності світу, що нарешті була почутою, їй повірили, її почали справді поважати і ставити за приклад. Варто додати, що голос України нині став таким потужним завдяки, передусім, її наймужнішим представникам як давніх часів, так і сучасності: Володимирі Великому, Ярославу Мудрому, Костянтину Острозькому, Петру Сагайдачному, Богданові Хмельницькому, Іванові Мазепі, Михайлу Грушевському, Євгеніві Коновальцеві, В'ячеславу Чорноволу та іншим. Ми дали нове звучання демократії — саме це і є, як на мене, тією новою етикою, про яку писав Володимир Єрмоленко. У ній почуття пересічної людини мають значення. Вона подає життя як найважливішу цінність, за яку

варто боротися. Ця мораль проголошує верховенство справжньої демократії. І якою б кривавою не була боротьба за неї, вона обов'язково постане повною силою, приборкавши всю несправедливість цього світу.

Проте нова етика утверджується не лише в інших країнах, а найперше в українському суспільстві. Ми не такі, якими були раніше, уже зараз. Кожен українець набув певного, хоча й гіркого, досвіду за ці страшні місяці повномасштабного вторгнення росії: сирени, новини, бомбосховища, життя в окупації, обстріли, безпосередня участь у бойових діях, страх за себе, рідних і близьких — усе це щодня змінює нас. Незважаючи на різну стать, вік, етнічні складові, расову належність, геть усі українці почали думати по-інакшому. Загалом Нація стала більш свідомою. Тепер нам треба вчитися взаємодіяти одне з одним такими — новими. На сьогодні ми міцно об'єднані, але коли закінчиться війна, багато людей відчують спустошення всередині, спричинене раптовою зміною ситуації — як це вже було згодом після 24 лютого, коли прийшло розуміння затяжної боротьби за територіальну цілісність і повну самостійність України, що вимагає надлюдських зусиль. Тож у нашому соціумі нині відбувається поступове становлення новітньої моралі, яка полягає насамперед у відторгненні абсолютно всього, що заважає нам діяти вільно — по-українськи, тобто по-європейськи. Після нашої Перемоги буде дійсно складно, але ми обов'язково впораємося!

І довіку житиме вільна та сильна правова, соціальна й демократична держава Україна!

Білокінь Поліна,
учениця 10 класу
Комунального закладу освіти
«Спеціалізована школа № 115»
Дніпровської міської ради
Дніпропетровської області

Етика. Як ми розуміємо значення цього слова? Основа правової держави чи рушійна сила консерватизму?

Мета мого есе — висловити власну думку щодо етики й з'ясувати, яку роль тлумачення цього поняття відіграє в сучасній Україні.

Німецький філософ Іммануїл Кант обґрунтував таке поняття, як моральна етика, основою якої була певна етика судження, де передбачається здатність апріорно відокремити те, що є поганим — у філософії це явище розкривається як Зло. Дійсно, саме слово «етика» нині передбачає створення певного макета «ідеалу». Правова держава є своєрідним місцем, яке створює умови для того, щоб надати можливість ідентифікувати те саме Зло, тобто громадяни цих держав мають певні права, свободу слова та думки, і саме так формується всесвітньо визнаний, за демократичними принципами, ідеал людини: спосіб її життя, поведінки та світобачення. Однак поєднання саме суцільної етики і правової держави веде до консерватизму, і я поясню чому.

Відійшовши від етики судження, хочу звернути увагу на те, що в сучасному світі більшість людей асоціюють етику з толерантним ставленням до іншого. Я хочу зупинитися на цьому трактуванні, як визнанні «іншої» думки, і звідси показати, наскільки абсурдний вигляд має це значення на фоні етики «квітучої» держави. Уся проблема в тому, що етика сама по собі ніколи не стане основою суспільства, хоча багато людей чомусь переконані в тому, що час консерватизму та старих ідеалів давно минув, а суцільна етика стане на шляху до гарного майбутнього, і цим вони, насправді, суперечать самі собі.

Якщо до цього часу ви вважали, що етика — фундамент, то я спробую радикально змінити ваше уявлення. Зразком «етичного суспільства» можна вважати Північну Корею, цим прикладом я можу викликати неабиякі суперечки. Згадаємо, що насамперед підштовхувало людей до будь-яких політичних революцій: незгода з владою. А що передбачає «групова» етика? Впровадження одноголосного уявлення про Зло.

Із цього безсумнівно випливає таке: повне прийняття влади й дійсного становища.

Щоб пояснити останнє більш розлого, потрібно розглянути поняття етики як поваги до «іншого». Я не визнаю цього тлумачення, воно не має ніякого сенсу щонайменше тому, що занадто суперечливе. Основною причиною розгляду вказаного тлумачення є те, що, як уже зазначалося, етика передбачає певне відокремлення Зла від Добра, а оскільки Зло наперед засуджується, то взагалі не може йтися про повагу до іншого, зрозуміліше — будь-яке Зло і є чимось «іншим». Ні, це не люди іншої раси, іншої релігії, іншої сексуальної орієнтації тощо. Уся суть філософії в тому, що істинна етика — це повага до людини, яка сама по собі не є чимось іншим, це те, ким ми є. Якщо, спираючись на мою думку, поваги до «іншого» таки не існує, тому що саме розуміння «іншого» — це те, що само собою не передбачає поваги, то повернемося до того, що етика не може буди основою суспільства. Обґрунтую. Розуміння Зла абсолютно для кожного буде своїм, кожен по-своєму ідентифікує, де Добро, а де Зло. Давайте згадаємо, як приклад, Першу світову війну на теренах України: чи не кожен українець хотів найкращого майбутнього для України, але наскільки радикально різнилися їхні погляди на те, де умовно перебуває Зло. Тобто ми також бачимо, що не існує «групової» етики або це призводить до того, приклад чого я вже наводила: Північна Корея, де всі люди просто живуть за одним визначеним уявленням про Добро і Зло. А етика як «основа» правової держави може розглядатися тільки як «групова», бо все-таки ця держава складається як одне ціле з множинності.

Що стосується етики влади, то тут легше буде показати, наскільки вона за сутністю своєю егоїстична. Візьмемо за приклад судову систему України: занадто добре видно проблему корупції та бездіяльності судів. Це все ми бачимо, звернувшись до статистики, яка засвідчує, що люди передусім покладаються на Європейський суд. Що створила влада, спираючись на етику? Конституцію. А тепер час зняти рожеві окуляри і побачити за допомогою звичайного прикладу, що етика не може взяти гору, вона не може керувати владою і державою загалом, бо непросто вибудувати макет «ідеалу», як і неможливо досягти його: людям насамперед властиво Зло, а влада — це люди. Тож аналізуючи те, як зміниться наше суспільство від такого страшного досвіду як війна, я не беру до уваги стандартні розуміння етики, вони просто занадто суперечливі й недоречні.

Французький філософ Ален Бадью у своїй роботі «Етика. Нарис про розуміння зла» дуже детально описав поняття «етики істин». Саме цей нарис надихнув мене на кардинально нове розуміння етики, як би я сказала — правильної етики. Почнемо спочатку: що до нас хотів донести Ален Бадью? У своїй роботі він характеризує «етику істин» як «іммануальний розрив», простими словами — це продовження деякого процесу істин в якійсь події, в якому людина стає частиною певного раніше незнаного суб'єкта через знання. Одним з прикладів, що навів філософ, є художник, що створює картину, де картина стає цим самим вихідним результатом, тобто суб'єктом, частиною якого, безпосередньо, виступає художник, оскільки вона є вихідним результатом його роботи й ідентифікується як істина. Саме відштовхуючись від цього, доречно буде сказати, що в Україні вже панує етика істин.

Повномасштабна війна, яку нині переживає кожен українець, стала великою трагедією, а на рівні з цим — історичною подією. Як би то не було, але основною причиною змін усталеного устрою були історичні події. Розглядаючи етику істин, про яку вже раніше згадувала, хочу зі свого боку запропонувати як Зло ту небезпеку, що йде від усталеного устрою, тобто щось, що по-своєму бентежить кожного зі свідомих громадян, а Добро як істину, тобто як суб'єкт. У політиці це легше описати як «іммануальний розрив» між застоюючою політикою і створенням партій / опозицій / програм, спрямованих на реформи. Для зразка, з метою більшого розуміння запропонованого принципу, я хочу навести створення Української Центральної Ради, направленої, передусім, на проголошення автономії України у складі Російської імперії за часів Першої світової. Тобто УЦР — істина, суб'єкт, який об'єднує різних людей заради здійснення однієї загальнонаціональної мети, а сам процес дії, своєрідного переходу від гнітючого соціального становища до раніше не знаного стану — процес істини. Ми бачимо, що етика істин — це не просто створення макета «ідеалу» і спроби позбутися того Зла, що впливає з визначення Добра, це, як сам філософ описав, етика, що діє під гаслами «Продовжувати!». Вона не має на меті підкорити світ нав'язаному образу Добра, навпроти, вона об'єднує заради спільної мети — отримання більшого, раніше небаченого розвитку.

Революція на граніті, Помаранчева Революція, Революція Гідності — всі ці революції є своєрідним процесом істини, де Добро — український народ і його майбутнє, а Зло — узагальнені проросійські погляди, поширені на наших землях. І війну, яку ми переживаємо тепер, можна

назвати четвертою революцією. Ці події спонукають нас до змін: відриву від сталих поглядів на співіснування з Росією і, на основі досвіду, формування нових поглядів і нової політики, що об'єднає український народ з однією метою — їхнього розвинення. Цей принцип можна описати і так: «Бути!» — це і є справжня істина.

Отже, підсумовуючи свої думки, роблю такі висновки: я лише трохи торкнулася цієї теми, про яку можна нескінченно довго говорити, але спробувала показати, що звичайна для нашого розуміння етика занадто брудна й незрозуміла через її «спотворення» в сучасних реаліях і, як не подивися, вона буде діяти абсолютно на всіх однаково. Проте з іншого боку медалі приходить чиста етика істин, етика, яка об'єднує багатьох заради спільної мети — розвитку. Трагічні історичні події, що нині переживає наша Україна, розкривають усю нашу сутність: саме етика, її останнє визначення, є і буде рушійною силою українського народу, бо мета, що є нашою істиною — національне світле майбутнє, а тому ми фактично ніколи не підкорюємося владі, рухатися вперед — ось що головне.

Воронов Олександр,

учень 11 класу

спеціалізованої школи I–III ступенів

з поглибленим вивченням

французької мови № 269

міста Києва

Я вважаю, що на початку варто викласти моє розуміння цитати, тому що на те, щоб усвідомити її, я витратив найбільше часу. Вперше прочитавши її, мені здалося, що це повна нісенітниця. Найбільше збивали з пантелику слова для більшості відомої п'єси «Гамлет». У творі це питання мало контекст думок людини у відчаї і мало на меті з'ясувати, чи не легше позбавити себе страждань буття, пішовши з життя, але така конотація не підходить для опису ситуації, про яку йдеться. Я ж пропоную тлумачити її як актуальне питання про подальше існування України. Тобто автор, кажучи про пекельний досвід, має на увазі «to be» Україні «or not to be», а також її незалежності, державності

й суверенітету. В такому разі цитата має таке значення: існує певна загроза існування чогось (у наведеному прикладі, України), тож, обстоюючи право на існування цього, хтось (тут це народ України) переживає пекельний досвід, перебуваючи на межі виживання, через що він найгостріше відчуває життя і смерть, тому може, на думку Володимира Єрмоленка, переосмислити й усвідомити нові тлумачення добра і зла в контексті нових понять в етиці загалом.

Тому зосередитися я хотів би на тому, чи може саме український народ висловити нову, донині невідому етичну думку, на що сподівається автор. Намагаючись з'ясувати це, я спробую навести певні аргументи далі, проаналізувавши позитивні й негативні перетворення, які, на мою думку, відбулися з моїми співгромадянами. Отже, я і буду намагатися дати відповідь на це питання. Варто ж зазначити, що якщо волелюбство і міцний характер є позитивними рисами українців, то існує маса речей, про які так сказати не можна та і які більшість не любить згадувати. Вони не менше, а то й більше вплинуть на результат.

Та все ж спершу потрібно визначити, що таке етика. І як мені здається, це набір правил, за якими визначається ставлення до того чи іншого явища чи події. Проте все ж, я вважаю, існують такі етичні правила, які є вічні й незмінні. Як приклад хочу навести ставлення до прав і свобод людини. Ця теза існує сотні років, але нюанс полягає в тому, як ми розуміємо слово «права», тобто що ми вважаємо дозволеним для особи і як тлумачимо слово «людина». Наприклад, у Греції права людей були різні залежно від положення; права часів середньовіччя належали феодалам, пізніше буржуазії, а в часи абсолютизму ваші права міг порушити монарх, а отже, він єдиний мав певні незмінні вольності. При цьому селян та ремісників не вважали людьми до кінця, це вже не кажучи про рабів та їх місцевий для нас аналог — кріпаків. Інакше кажучи, саме твердження про те, що всі люди мають рівні права, є аксіомою, а її тлумачення може змінюватися з плином часу. Якраз ці тлумачення і є, на мій погляд, етичними правилами, тобто тими, що описують певну вічну цінність і на яких ґрунтується етика. Тож ми можемо лише по-новому подивитися на вже вічні цінності, надавши їм нового значення. Так само і поняття добра і зла, на мій погляд, є поняттями сталими — це похвальні або взагалі не прийнятні дії, можна також виокремити дії нейтрального характеру, які не те щоб і похвальні, але точно прийнятні. Отже, як я зазначав вище, добро і зло мають сталі значення і наш внесок полягає в тому, щоб розташувати ті чи інші дії на цій умовній шкалі від

похвального до того, що ми засуджуємо. Звісно, характеризувати як добре чи зле можна щось з неживої природи, та це така собі персоніфікація, яка акцентує позитивні й негативні якості. Мені ж здається, що в цитаті Єрмоленка йшлося саме про характеристику дій тих чи інших суб'єктів під час буремного періоду і перенесення цього досвіду на спокійний час.

Тепер же перейдемо до розгляду основної теми. І що варто вказати, то це те, що в українців є досвід, якого у багатьох немає. Оскільки комфортні умови, як би нам цього не хотілося, не можуть бути вічними і виступають такими собі острівцями затишшя в потоці часу. Як приклад можна згадати Стародавню Грецію, тобто умовне історичне об'єднання міст-полісів і їх занепад, Римську імперію та Римську республіку і їх розкол, феодальну систему та її кризу у вигляді революцій, а також період нової історії і Першу та Другу світові війни — і це ще не беручи до уваги безліч інших кризових ситуацій, які супроводжували людство. Усі ці процеси символізували недоліки попередніх політичних, етичних та деяких інших аспектів. Одною з таких криз нині є війна в Україні та надзвичайна чіткість недоліків сучасних міжнародних інституцій. Тож унікальність досвіду українців полягає в тому, що ми справді найгостріше відчуваємо ситуацію на собі. Це може допомогти нам упоратися з такою проблемою в суспільстві, як неусвідомлення себе суб'єктами високого, міжнародного рівня, тобто що ми не можемо прийняти те, що впливаємо на великі процеси. У громадськості ясно вбачається дитяча безвідповідальність — це видно у високому рівні корупції, коли люди, не оперуючи поняттями честі та самосвідомості, дозволяють собі давати й брати хабар, а також «прилаштовувати» когось не за їхніми знаннями та професійними якостями, а за відносинами, чи то сімейними, чи то дружніми. Також це проявляється на більш глобальному рівні, де цю відповідальність перекладають на інших, наразі це ЄС. Отже, більшість вважає, що прийде, умовно (тому що ми взагалі теж належимо до цих територій), Європа, яка розв'яже всі наші проблеми: корупцію, розкрадання бюджету, порушення закону — а також внесе свої цінності та бачення. Однак такий підхід не приведе до чогось продуктивного. Це буде ігнорування власних можливостей і недоречне прийняття чужих, у деяких моментах не притаманних нам культурних норм. І я чітко вбачаю в цьому радянське минуле, коли все було спрямоване на виховання і становлення сірої маси однотипних людей. Це конвеєрне виробництво ідеологічно зручних одиниць означало, що вони без зайвих запитань будуть робити ті чи ті речі. Особистість у часи СРСР всіляко

пригнічувалася, і якщо в цей період на території капіталістичних країн створювалося громадянське суспільство, що продукувало ідеї та бачення, у нас нічого схожого не відбувалося. І саме з таким спадком ми стали незалежними. Проте різні події, такі як Помаранчева Революція, Революція Гідності пришвидшили цей процес, і ми вже наздоганяємо в плані суспільної свідомості країни, розташовані на захід від нас, але під час війни і в післявоєнні роки народ України може зробити диво і виперeditи інші країни. Вагому роль у цьому відіграла природна схильність українців до самоорганізації. Плюс нове покоління, а саме підлітки, є більш проактивне й достатньо свідоме, аби формувати нові етичні напрями, оскільки воно особисто пережило драму війни. Та ці потрясіння, у вигляді війни, можуть мати й негативний ефект, я маю на увазі цілком виправдану, та все ж шкідливу для раціонального мислення агресію. Лють, яку переживає більшість, природно не сприяє покращенню процесу створення чогось нового, а є сліпим катом усього довкола, як хорошого, так і поганого. Прикладом є негативне ставлення до людей, що хоч якось пов'язують майбутнє України з московськими територіями. Хоча в Україні така дискусія ведеться тільки за уточнень (які якраз переважно ігноруються), що території майбутніх східних держав будуть під помірним контролем України, аби дати змогу впроваджувати демократію та обмежувати змогу будь-яких агресивних дій. Люди ж, які викарбовують ставлення інших до ситуацій, подій та явищ, не мають робити це з огляду на групову ідентичність. Проте я думаю, що хворобу агресії вилікує час. Етичні норми не формуються за один день, тож в українців буде час охолонути, переосмислити все і якраз за цей період молоде покоління воєнних філософів буде у віці, коли прямо впливати на майбутнє.

Тому, на мій погляд, в українського народу, попри багато на сьогоднішні незв'язаних проблем і недоліків, є всі шанси створити нові бачення й викарбувати потужний голос, який буде мовити не тільки на території України, а й по всьому світі.

Тамахіна Катерина,
учениця 10 класу гімназії
«Києво-Могиллянський
колегіум» II–III ступенів
Деснянського району
міста Києва

Усі покоління великої родини зібралися в бабусі на Різдво. Доки дорослі поралися біля святкового столу, малеча з подивом розглядала старий сервант, який займав мало не пів квартири. За його скляними дверцятами стояли кришталеві кухлі, відблиск від яких вигравав на стіні, високі стоси тарілок і блюдечок, гарно розписаних квітами, і багато іншого посуду, який був старанно розставлений на полицях. Найбільше дітей зачаровувала скляна риба з роззявленим ротом: вона ніби теж дивувалася кількості посудини навколо неї.

Несподівано для себе онуки побачили на святковому столі старий посуд — простий і без вигадливих візерунків.

«Бабусю, а чому ми не їмо з тих тарілок?» — спитали дітлахи, показуючи пальцями на сервант.

«Вони на потім, коли буде їх час», — відповіла старенька.

Хоча такі ситуації давно стали темою для жартів, гадаю, у них криється одна з найпоширеніших проблем нашого суспільства — проблема відкладеного життя. З початком повномасштабного вторгнення вона тільки загострилася. Тож, на мою думку, новою етикою має стати ідея «жити тут і зараз», за якою ми маємо рухатися, не чекаючи перемоги.

Ще з радянської доби українці відкладали своє життя на кращі часи. І це зрозуміло: після всіх потрясінь при тоталітарному режимі важко уявити свою щасливу буденність. Через це зберігали дійсно якісні речі далеко у шафі, щороку складали в коморах різні продукти, щоб бути готовими до голоду, постійно працювали, щоб мати заощадження на скрутні дні. А також мріяли, що наступне покоління зможе повною мірою користуватися цими надбаннями. Втім, Україна здобула омріяну незалежність, а звичка відкладати і зберігати не зникла навіть у нової генерації.

За собою я теж помічала таку поведінку: вважаючи, що краще просто перечекати неприємні обставини, я втрачала безцінний час на розв'язання проблеми. І такого способу життя дотримується багато українців. Ми ніби очікуємо, що ось-ось настануть кращі часи і ми будемо жити.

У реальності ж минулого та майбутнього не існує. Вони або далеко позаду, або далеко попереду. Ми живемо прямо зараз, і ніхто, крім нас самих, не зможе виправити наші теперішні нещастя.

Наприклад, Гамлет, герой п'єси Вільяма Шекспіра, у своєму відомому монолозі розмірковував над необхідністю продовжувати боротися за своє майбутнє. Попри всі сумніви, він вирішив іти до кінця, виконавши свій обов'язок перед батьком, оскільки ніхто, крім нього, не зможе виправити несправедливості його теперішнього становища.

У розвинутих країнах світу дуже жорсткі закони щодо викидання сміття в не відведених для цього місцях. Попри їх ефективність, я би не хотіла мати такі в Україні. Я вірю, що кожний наш громадянин може стати достатньо свідомим, щоб узяти відповідальність за свої вчинки. Сильне громадянське суспільство, яке знає, що його майбутнє залежить тільки від нього, є запорукою добробуту країни. Психологи радять починати з маленьких цілей, але, думаю, у контексті держави це означає починати із себе. Тобто бажати більше і працювати, щоб досягнути цього. З таких невеликих здійснених мрій складається велика мета нашої країни — щасливе життя кожного громадянина.

За останні декілька місяців багато хто почав проводити паралелі між українським і російським суспільством. І недарма: бездіяльність і безвідповідальність росіян спричинили той рівень життя, який вони мають на сьогодні. Загальна сірість у поєднанні з бідністю та лінню зробили їх нездатними на активні дії. Пам'ятаю, як у лютому 2021 року у великих містах Російської Федерації проходили протести через ув'язнення так званого лідера їхньої опозиції. Росіяни настільки боялися нарешті показати своє невдоволення, що або тікали від поліції, або кидали в неї сніжками, що мало допомагало. Гадаю, тоді якась частка українців усе ж сподівалася, що в Росії вдасться змінити бодай щось, але тепер ми бачимо, що це суспільство — безнадійне. Побудувати розвинуту державу, щоб кожний почувався в ній добре, важко, якщо постійно відкладати повалення авторитарної влади на потім. Відсутність усвідомленості, критичного мислення робить з людей зомбі — без мозку і волі. Отже, думаю, ми можемо на прикладі нашого ворога побачити, як не треба жити, щоб не допустити подібних жахів у майбутньому.

Однак за початку повномасштабної війни проблема відкладеного життя набула ще й іншого значення. Українці, що перебувають у безпечному місці, не можуть дозволити собі розслабитися й насолоджуватися

радісними моментами. Я розумію їх як ніхто інший, адже відчувала те саме на початку березня. Люди з різних куточків України страждають через війну, поки я слухаю улюблену музику чи прогулююся неподалік від дому. Це викликало почуття провини. Втім, довго жити з такими негативними емоціями та чекати на перемогу, щоб дозволити собі тішитися, дуже складно. Отже, довелося обміркувати, що я можу зробити на цей момент. Мені спало на думку, що я маю навчитися радіти життю зараз, не відкладаючи на мирні часи.

Усі ми за ці кілька місяців усвідомили крихкість людського життя. Тож найліпший висновок із цього — жити тут і зараз. Не зважати на обставини, радіти дрібницям і своїм улюбленим речам. Коли я вперше побачилася з єдиною знайомою, що лишилася в Києві, я відчула себе найщасливішою людиною у світі. Хай які в мене та в неї життєві труднощі — ми разом. Ми можемо говорити, обійматися, і це було нашою найбільшою цінністю.

Безсумнівно, я не вважаю, що в наші часи варто надавати перевагу певним емоціям. Війна — це наше спільне горе, і ми маємо прожити його. Головне, на мій погляд, не забувати про баланс: бути небайдужим до теперішніх подій і не впадати у відчай.

До того ж, варто зауважити, що наш загальний настрій сильно впливає на перебіг подій на фронті. Без того завзяття, з яким уся країна об'єднала свої зусилля заради перемоги, ми, мабуть, не протрималися б так довго. Я згадую, як у перші дні з початку повномасштабного вторгнення була дуже розгублена й налякана. І це цілком нормальна реакція людини на загрозу її життю. Проте якби всі в моїй родині проявляли такі емоції, думаю, я би просто збожеволіла. У перший же вечір, коли ракетні удари по цивільних об'єктах були чимось новим, моїм батькам вдалося заспокоїти мене. Їхньої впевненості вистачило настільки, що я змогла ділитися нею зі знайомими, хоч ми вже були розкидані по всій Україні.

Ця згуртованість допомогла не тільки нам, українцям, а й усьому світу. На мій погляд, міжнародна спільнота, яка раніше не могла уявити такої війни у XXI столітті, нарешті усвідомила небезпеку, що несе Російська Федерація. Сусідні із країною-агресоркою держави почали вдосконалювати свою обороноздатність, інші відмовляються від її нафти й газу, перестаючи бути залежними саме від торгівлі з нею. Окрім проблем авторитарного режиму, люди згадали про справжню ціну свободи. І не тільки завдяки прикладу українців, які вже декілька століть змушені боротися за незалежність, а й через становище росіян.

І, звісно, українські наполегливість і готовність відповідати за своє майбутнє переконали світ у нашій надійності та в необхідності допомагати нам. Слова підтримки, гуманітарна допомога та зброя, які надає нам світ, доводять, що ми стали впливовим суб'єктом міжнародних відносин і ще довго ним будемо.

Кожна велика війна ставала поштовхом до змін. Російсько-українська, на мій погляд, закінчує процес відновлення української свідомості після довгих років у неволі. Українці вже не ті, що були ще 30-40 років тому. Ми є собою, і ми пишаємося цим.

У перші роки після перемоги нам доведеться чимало працювати, попри загальне виснаження. Тим не менш, це необхідно, щоб утвердити те місце у світі, яке ми зайняли, а також якості, яких ми набули. Вивчивши уроки минулого, українці готові до розчарувань, але я переконана, що вони не стануть більше на заваді розвитку держави. Я вважаю, через те, що українці усвідомили, що кращої нагоди удосконалити теперішнє вже не буде, рішучі дії зможуть поліпшити середній рівень життя. Вони не віритимуть у примарний хепі-енд і не відкладатимуть свої цілі та мрії, а будуть створювати ту реальність, у якій житимуть.

Я захоплююся тими особистостями, які вже роблять маленькі кроки до успіху. У них я вчуся не здаватися всупереч обставинам. Також, завдяки їхньому прикладу, решта людей навколо продовжують рухатися вперед. Гадаю, на цих невеликих цеглинках досягнутих цілей ми зможемо побудувати благополучне життя країни.

Також я думаю, що процвітання нашої країни неодмінно станеться через те, що українці дозволили собі радіти під час війни. Окрім того, що це врятувало психіку від жахливих потрясінь, ми також навчилися цінувати моменти, радіти дрібницям та ділитися цим щастям з іншими. Чого тільки варті меми, які українці роблять з будь-якої доречної нагоди. Суспільство стало добрішим та привітнішим, ніж коли-небудь до цього, бо сміх дійсно подовжує життя.

Жити тут і зараз — слова, які закарбуються в пам'яті багатьох. Вони допомагатимуть ухвалювати складні рішення, розв'язувати проблеми і просто прокидатися щоранку. Я вірю, що після закінчення війни Україна стане місцем здійснення мрій. Давніх, як-от відвідати Крим та побачити наш берег Чорного моря, або ж нових, як-от відбудувати зруйнований дім. Українці не чекатимуть слушного моменту — вони самі його обиратимуть. Від наших рішень сьогодні залежить і життя майбутніх поколінь українців, тож час діяти заради себе і країни настав.

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

**Збірка робіт переможців
Всеукраїнського конкурсу есе
імені Сергія Кемського
до Дня Гідності та Свободи
за 2022 рік**

Відповідальний за випуск *О. Лісовий*
Коректура *О. Нечипоренко*
Верстання *Л. Северенчук*
Дизайн обкладинки *Б. Лісовський*

Формат 60×84 1/16. Папір офс. 80 г/м².
Друк цифровий. Ум. друк. арк. 1,4.
Наклад 300 прим.

Видавництво: Національний центр «Мала академія наук України»,
Кловський узвіз, буд. 8, м. Київ, 01021

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ДК № 6999 від 04.12.2019

